FÉLAG ATVINNUREKENDA

Nefnda- og greiningarsvið Alþingis
b.t. allsherjar- og menntamálanefndar
101 Reykjavík

SENT Á UMSAGNAGÁTT

Reykjavík, 5. nóvember 2026

Efni: Umsögn Félags atvinnurekenda (FA) um frumvarp til laga um breytingu á markaðssetningarlögum o.fl. (réttarúrræði neytendaverndarsamtaka), *84. mál*

Félag atvinnurekenda (FA) þakkar fyrir tækifærið til að veita umsögn um frumvarp til laga um breytingu á markaðssetningarlögum o.fl. (84. mál á 158. löggjafarþingi). Að mati FA gengur fyrirliggjandi frumvarp of langt og raskar mikilvægu jafnvægi milli neytendaverndar annars vegar og réttaröryggis atvinnurekenda hins vegar. Með frumvarpinu er lagt til að grundvallarreglum um meðalhóf og hagsmunamat verði vikið til hliðar fyrir beitingu lögbanns, auk þess sem einkaréttarlegum samtökum eru færðar víðtækar stjórnsýslu- og málsóknarheimildir án þess að gerðar séu nauðsynlegar kröfur um hæfi, hlutleysi eða gagnsæi þeirra. FA leggst því gegn samþykkt frumvarpsins í núverandi mynd og gerir sérstakar athugasemdir við 1., 2. og einkum 3. gr. þess.

I. Niðurfelling á meðalhófi og hagsmunamat við lögbann (3. gr.)

Stærsta efnislega athugasemd FA lýtur að 3. gr. frumvarpsins, þar sem lagt er til að skilyrði 3. mgr. 24. gr. laga um kyrrsetningu, lögbann o.fl., nr. 31/1990, gildi ekki þegar neytendasamtök krefjast lögbanns á grundvelli laga nr. 141/2001. Samkvæmt gildandi rétti er sýslumönnum og dómstólum óheimilt að leggja á lögbann ef ætla má að réttarreglur um skaðabætur tryggi hagsmuni beiðanda nægilega eða ef lögbannið myndi valda gerðarþola óhóflegu tjóni miðað við þá hagsmuni sem vernda á. Meðalhófsreglan og hagsmunamatið í 24. gr. laga nr. 31/1990 eru lykilvarnaglar í íslensku réttarfari. Lögbann er fyrirvaralaust neyðarúrræði sem stöðvar atvinnustarfsemi áður en efnisdómur fellur um ágreiningsefni. Ef þetta mat er fellt niður missa dómstólar heimild sína til að meta hvort inngripið sé í réttu hlutfalli við meint brot. Hagnýtar afleiðingar þessa geta orðið verulegar fyrir atvinnulífið og munu koma sérstaklega hart niður á litlum og meðalstórum fyrirtækjum. Sem dæmi má nefna sérhæfða netverslun eða innflutningsfyrirtæki sem leggur umtalsverðan hluta rekstrarorku sinnar og fjármuna í vörukaup eða markaðssetningu fyrir helstu söluhátíðir ársins, svo sem fyrir jól. Vakni ágreiningur um túlkun á smáu letri eða viðmiðunarverði í herferð, gætu neytendasamtök samkvæmt frumvarpinu krafist þess að herferðin eða jafnvel sala vörunnar verði stöðvuð tafarlaust með lögbanni. Í gildandi kerfi metur sýslumaður hvort réttmætt sé að valda fyrirtækinu óbætanlegu fjárhagstjóni vegna deilna um lögskýringu, sérstaklega þegar hagsmunir neytenda eru ekki í bráðri hættu. Verði frumvarpið að lögum verður sýslumanni bannað að líta til tjóns fyrirtækisins. Á meðan stórfyrirtæki getur tekið á sig tímabundið högg vegna lögbanns, getur fyrirvaralaus stöðvun á sölu á háannatíma kippt fótunum undan rekstri smærri fyrirtækja og leitt til greiðsluþrots á örfáum vikum, jafnvel þótt fyrirtækið verði síðar sýknað í efnisdómi fyrir dómstólum.

Skeifunni 11 | 108 Reykjavík | Sími 588 8910
atvinnurekendur@atvinnurekendur.is | www.atvinnurekendur.is
Kt. 530169-5459 | Banki 01515-26-6440

Sambærileg hætta skapast í stafrænni þjónustu eða áskriftarviðskiptum, þar sem deila um einn staðlaðan viðskiptaskilmála gæti leitt til þess að starfsemi eða skráningarkerfum verði lokað fyrirvaralaust með lögbanni. Að afnema meðalhófsregluna býður upp á að lögbanni verði beitt sem óeðlilegu þrýstitæki í flóknum lögfræðilegum ágreiningsefnum, þar sem smærri fyrirtæki neyðast til að láta undan kröfum einfaldlega vegna þess að þau hafa ekki fjárhagslegt bolmagn til að bera áhættuna af lögbanni. FA leggur því ríka áherslu á að 3. gr. frumvarpsins verði felld alfarið brott.

II. Sjálfkrafa aðild neytendasamtaka og skortur á hæfisskilyrðum (1. og 2. gr.)

Í 1. og 2. gr. frumvarpsins er kveðið á um að samtök sem gæta heildarhagsmuna neytenda teljist sjálfkrafa eiga lögvarða hagsmuni í málum á málefnasviði Neytendastofu og geti leitað atbeina stjórnvalda til að fá lagt bann við tiltekinni háttsemi. Þótt markmið flutningsmanna sé að greiða fyrir úrlausn mála sem snerta heildarhagsmuni neytenda, felur þessi útfærsla í sér talsverða ágalla sem bitna munu á atvinnulífinu. Í fyrsta lagi leiðir sjálfkrafa kæruaðild neytendasamtaka til fjölgunar kærumála og langvarandi réttaróvissu. Í dag sinnir Neytendastofa frumkvæðiseftirliti og metur hvort tilefni sé til aðgerða. Komist stofnunin að þeirri niðurstöðu að markaðssetning eða skilmálar fyrirtækis standist lög, geta neytendasamtök samkvæmt frumvarpinu kært ákvörðun áfram til áfrýjunarnefndar neytendamála. Ef samtök ákveða að taka fyrir heilar atvinnugreinar, svo sem tiltekna þjónustuliði í smásölu eða þjónustu, geta fyrirtæki setið undir kostnaðarsömum málaferlum á mörgum stjórnsýslustigum í marga mánuði eða ár, jafnvel þótt sérhæft eftirlitsstjórnvald telji enga ástæðu til aðgerða. Fyrir lítil og meðalstór fyrirtæki, getur slíkur málarekstur verið gríðarlega íþyngjandi og kostnaðarsamur. Í öðru lagi gerir frumvarpið engar efnislegar kröfur til samtakanna sjálfra. Í nýrri evrópskri löggjöf um málsóknir til verndar heildarhagsmunum neytenda, nánar tiltekið tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins (ESB) 2020/1828, er lögð rík áhersla á að samtök sem öðlast sérstakan málshöfðunarrétt uppfylli ströng skilyrði um gagnsæi, stjórnarhætti, óhæði og bann við utanaðkomandi fjármögnun frá samkeppnisaðilum. Í frumvarpinu er hins vegar aðeins vísað almennt til „samtaka sem gæta heildarhagsmuna neytenda“ án allra varnarorða. Þessi skortur á regluverki býður upp á hættu á að ný samtök verði stofnuð í annarlegum tilgangi og nýtt sem verkfæri í samkeppnisbaráttu til að valda keppinautum tjóni með tilefnislausum kærum og lögbannskröfum.

III. Niðurlag

FA telur að frumvarpið í núverandi mynd veiki réttaröryggi íslenskra fyrirtækja umfram það sem nauðsynlegt getur talist. FA vekur sérstaka athygli á því að frumvarpið mun bitna mun harðar á litlum og meðalstórum fyrirtækjum en þeim stærri. Stærri aðilar búa jafnan yfir fjárhagslegu bolmagni til að takast á við langdregin kærumál eða fyrirvaralaus lögbönn. Fyrir lítið fyrirtæki getur fyrirvaralaus stöðvun á markaðssetningu eða sölu á háannatíma haft óafturkræfar afleiðingar og jafnvel ógnað rekstrargrundvelli þess, jafnvel þótt fallist verði á sjónarmið fyrirtækisins síðar meir fyrir dómstólum. Réttmæt markmið um neytendavernd mega ekki leiða til þess að dómstólum sé meinað að gæta meðalhófs eða að einkaréttarlegum samtökum séu færð víðtæk réttarúrræði án skýrra hæfisskilyrða.

FA leggur því til við nefndina að 3. gr. frumvarpsins verði felld á brott. Jafnframt telur félagið rétt að endurskoða 1. og 2. gr. þannig að málshöfðunar- og kæruheimildir neytendasamtaka verði felldar í heildstætt evrópskt regluverk í samræmi við tilskipun (ESB) 2020/1828, þar sem gerðar eru strangar

kröfur um hlutleysi, fjármögnun og gagnsæi málshefjanda. Verði þessum breytingum ekki komið við leggur FA til að frumvarpinu verði hafnað.

Virðingarfyllst,

Ásdís Eir Guðmundsdóttir
Lögfræðingur FA

Skeifunni 11 | 108 Reykjavík | Sími 588 8910
atvinnurekendur@atvinnurekendur.is | www.atvinnurekendur.is
Kt. 530169-5459 | Banki 01515-26-6440